

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПОБУТОВЕ СТАНОВИЩЕ МОЛОДІ УРСР 20-30-х рр. ХХ ст.

Дубровський Павло Сергійович, аспірант кафедри всесвітньої історії та міжнародного права, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.

Юрченко Анастасія Ігорівна, студентка 5-го курсу магістратури за спеціальністю історія, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ.

Анотація

Міжвоєнний період був важким епізодом життя українського народу. Період нестабільності та злиднів у всіх сферах життя. Людям довелося пристосовуватися до нових порядків та законів, це досить ускладнювало нормальне життя населення. Тяжко жилося всім верствам населення без виключення, з поваленням самодержавства та прийняттям нових законів, переорієнтація країни на індустріальне існування, потребувало великої кількості освічених спеціалістів для роботи на фабриках та заводах. Звісно стали з'являтися заклади де молодь змогла отримати вищу освіту, що гарантувало улаштування, у майбутньому, на роботу. Саме положення студентської молоді і було досліджено у поданій статті. Особлива увага приділяється вивченню та аналізу матеріально-побутових умов та соціальному забезпеченню молоді яка навчалася у вищих навчальних закладах. Під час роботи над статтею було порівняно обіцяні студентам умови проживання та навчання з справжнім становищем студентського побуту. Також було проаналізовано головні проблеми та труднощі, що спіткали молодь під час навчання в ВНУ. Розкрито головні чинники, що унеможлилювали нормальне існування студентів. Також нами було розглянуто декілька робіт стосовно нашої теми, за допомогою котрих ми зуміли проаналізувати еволюцію знань вчених та істориків з року в рік стосовно нашої теми.

Ключові слова: *молодь, студентство, ВНЗ, матеріально-побутові умови, соціальне забезпечення, гуртожитки, санітарні умови.*

ВСТУП

У сучасному житті з його благами та технічними новинками сучасному студентству навіть важко уявити, що порівняно у недалекому минулому молоді доводилося досить важко не те що навчатися, а навіть жити. Але як не прикро такий факт мав місце у житті ВНЗ УРСР у 20-30-х рр. ХХ століття. Донедавна багато істориків висвітлювали лише часткове положення студентства у 20-30-х рр., акцентуючи увагу на державних реформах стосовно вищої освіти і майже не зачіпаючи становище студентства та умови існування молоді у гуртожитках. Становище студентства було не просто важким а подекуди навіть небезпечним для життя. Саме ці проблеми ми і взяли розглянути у даній статті. Досліджуючи літературу у котрій висвітлюється наша проблема, ми зуміли прослідити еволюцію знань котрих вчені з року в рік здобували все більше. Саме це напластування

інформації дає змогу не лише вивчити але й проаналізувати дану проблему та зробити певні висновки.

У 2008 році була опублікована стаття Прилуцького В.І. [1] котра досить яскраво та чітко змальовувала положення студентської молоді в окреслений період. Під час написання статті автор користувався досить маловідомими архівними документами котрі стосувалися обраного періоду. Прилуцький простежив зміну кількості студентів у ВНЗ за роками, також простежив соціальний склад студентства, було також згадано про етнічне забарвлення студентів. Головний акцент автор робить саме на побутових умовах студентства, котрі були просто жахливими. Не зважаючи на те, що деяким студентам виплачувалися стипендії її все одно не вистачало на нормальне життя. Більшість вела напівголодний спосіб життя. Автор досить яскраво та інформативно описує тяжку студентську долю, підтверджуючи кожне написане слово документально, що дає змогу зрозуміти справжню картину того часу зі слів свідків. Тому праця Прилуцького являється досить цінним джерелом під час вивчення обраної теми.

Досить цінним джерелом для нашого дослідження послугувала монографія Рябченко О.Л. [2] котра була видана у Харкові у 2011 році. Ця праця присвячена студентству саме розглядуваного нами періоду. Авторка зачіпає всі аспекти життя студентської молоді. Дуже цікаво та вичерпно авторка змальовує стосунки, що складувалися між студентами та викладачами. Матеріальне забезпечення студентської молоді також розглядається у даній монографії. Описується труднощі молоді у зв'язку з нехваткою коштів на елементарні речі, спроби студентів заробити хоч якусь копійку та витратити її чи то на їжу, чи на підручники. Рябченко пише не лише про скрутне становище студентства, а й декілька разів згадує про студентські смерті котрі були зумовлені нелюдськими умовами існування у гуртожитках та відсутності достатньої матеріальної забезпеченості.

Деякими локальними питаннями з даної проблематики займалися такі дослідники як Лаврут О. [3], Рогова О. [4], Рябченко О. [5].

Навіть на сучасному етапі досить стисло розглянуті питання фінансування ВНЗ, котре надходило як від держави так і на добровільному рівні. Існують свідчення, що робилися добровільні матеріальні та продовольчі внески які могли робити приватні особи, для підтримання необхідного матеріального забезпечення молоді, та забезпечення процес навчання усім необхідним. Більш того добровільна матеріальна та продовольча допомога дуже цінувалася та робила добру славу установам та приватним особам котрі допомагали студентській молоді.

МЕТА РОБОТИ

Мета нашого дослідження було поставлено вивчення соціального забезпечення та побутового становища студентської молоді УРСР 20-30-х рр. ХХ ст.

Згідно з метою нашого дослідження перед нами постають наступні завдання: дослідити та проаналізувати побутові умови студентів ВНЗ, та їх соціальне забезпечення.

РЕЗУЛЬТАТИ (основний текст роботи)

Сучасний рівень життя дуже різко відрізняється від життя 20-30-х рр. Перші радянські десятиліття для України були не лише періодом переоцінки своїх поглядів та звичок, але й періодом важкого переорієнтування на нові ідеали та

приклади. Найлегше ця переорієнтація повинна була пройти серед молоді. Важливим був той факт, що знищувалося все буття до якого люди, у продовж багатьох століть звикли і тепер їм потрібно було вчитися жити заново.

З переходом до мирного життя аудиторії заповонила молодь надзвичайно строката у соціальному, політичному, віковому та інших відношеннях, для якої отримання вищої освіти було важливою умовою інтеграції до радянського суспільства. Далеко не однотипними були і стратегії поведінки окремих груп студентів тих років – співучасників, свідків і невільних заручників великих драм і повсякденних буднів. Владою було зроблено численні спроби щодо завоювання прихильності студентських мас до своєї політики як ззовні, так і з середини, оскільки більшовицькі лідери були схвильовані тією обставиною, що у вищій школі після остаточного встановлення радянської влади «залишилося лише студентство, що вміло «від усього ухилятися» та професура, що знала «як поводити себе» і при білих, і при червоних» [2].

Що ж стосовно умов життя студентства, то вони були жахливими. Молодь, яка слухаючи владу про те як добре житиметься студентам у гуртожитках ВНЗ котрі будуть забезпечені державою під час навчання усім необхідним, а потім будуть забезпечені роботою, кинулася вступати до вищої школи. Але згодом було зрозуміло, що обіцянки держави не відповідають дійсності. Згідно з «Положенням про соціальне забезпечення учнів в навчальних закладах професійної освіти», затвердженим РНК УСРР 6 грудня 1921 р., загальну виплату грошового, продовольчого й майнового постачання у всіх навчальних закладах було скасовано. Замість того соціальне забезпечення надавалося лише окремим категоріям студентів. Головним критерієм при цьому був класовий принцип. Більшість їх соціальним забезпеченням не користувалися [1].

Велика кількість студентської молоді була приречена на злидні. Голодне чи напівголодне існування не давало змогу нормально жити та навчатися. До того ж ситуація погіршувалася житловими та антисанітарними умовами. Справа у тому, що у кімнаті в котрій було 11 ліжок могло мешкати від 35-40 осіб, студентам не лише не вистачало ліжок, а навіть матраців та стільців. Крім того у більшості гуртожитків було відсутнє опалення, електропостачання, водопровід та каналізація. У таких антисанітарних умовах досить стрімко почали розповсюджуватися інфекційні захворювання котрі не лікувалися належним чином через відсутніх все тих же відповідних санітарних умов. Не важко здогадатися, що навіть елементарної особистої гігієни було досить складно дотримуватися, що також збільшувало ризик різних захворювань.

Що ж стосується харчування, то те як годували у студентських столових можна було назвати лише роздратуванням голоду. Там давали досить не смачний та некалорійний борщ та сухарі можливо компот чи чай, який студенти називали поміями. Але для деяких студентів це був єдиний спосіб поїсти хоча б раз у день. Окрім того щоб відвідати цей борщ треба було вистояти довжелезну чергу і не завжди вистачало всім бажаним. Тут треба враховувати ще одну особливість, у той час у сім'ях була, переважно, велика кількість дітей і тому студенту який покинув родину та поїхав навчатися в місто не доводилося розраховувати на допомогу з боку родини, і доводилося розраховувати лише на себе.

Досить скрутне становище у матеріальному сенсі змушувало студентську молодь шукати хоч якийсь заробіток. Хлопці переважно йшли у вантажники, а дівчата у няньки. Але це досить сильно підривало сили та здоров'я молоді, адже окрім голоду тепер додавалось ще й безсоння.

Постановою ВУЦВК від 5 грудня 1923 р. було встановлено стипендії для всіх без винятку студентів робітфаків і 8 тис. напівстипендій для студентів першого року навчання. Для учнів робітничих факультетів стипендія дорівнювала 8 крб., для студентів інститутів – 4 крб. [1].

Хоча тепер студенти забезпечувалися стипендіями, полегшення це не принесло, адже цих грошей не вистачало на елементарні потреби, не кажучи вже про придбання книжок та якісь культурні розваги.

У 1924 р. стипендію було збільшено до 25 крб., що трішечки полегшило становище, але повністю все одно не виправило становища.

Життя переважної більшості студентів не було легким і безтурботним, оскільки державне забезпечення протягом досліджуваного періоду залишалося надзвичайно мізерним. Та й передбачалося воно лише для «своїх». Відсутність сприятливих умов для життя негативно відбивалася на рівні та якості засвоєння навчального матеріалу, на інтелектуальному, культурному і духовному рівні майбутніх фахівців. З іншого боку, вражає той факт, що злиденна повсякденність не стала суттєвою перешкодою на шляху отримання освіти для багатьох молодих людей, які самостійно турбувалися про хліб насущний, гартувалися у злиднях, були витривалими і стійко перенесли всілякі незгоди на своєму шляху, забезпечивши тим самим реалізацію мінімальними економічними розрахунками грандіозного плану більшовиків з реорганізації й «завоювання» вищої школи [3].

Щодо навчальної підготовки, то студентство являло собою три основних групи. Перша – ті, які вступили до вишу після дореволюційної школи до 1921 р. Друга – ті, які вступили до інституту після прискореної підготовки з робфаків. Третя – молодь, котра закінчила радянську профшколу [4].

Що стосується одягу, то студентам рекомендувалося одягати брюки лише у дні революційних свят і завжди мати з собою голку, нитку та інші предмети домашнього господарства, щоб у потрібну хвилину надати собі першу допомогу, оскільки постулат про те, що матерія не знищується, а лише змінює свою форму дуже погано втішить, якщо ваші брюки розповзлися на сотні шматочків. «Здається нічого не відбулося – брюки лише отримали іншу форму, але настрої у студента обов'язково пропаде» [5].

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, як ми можемо побачити з усього вище написаного, доля студентства перших радянських десятиліть була досить важкою, а по декуди й небезпечною. Скрутне матеріальне, соціальне та побутове становище ніби випробовувало на міцність студентську молодь. Але найцікавіший факт той, що навіть не дивлячись на досить важку студентську долю, молодь прагнула вчитися і досягати нових вершин і їй це вдавалось досить добре хоча і не дуже легко.

Література

1. Прилуцький В. Матеріально-побутові умови життя студентства радянської України 1920-х рр. // Український історичний журнал. – К., 2008 – № 3. – С. 86-101.

2. Рябченко О. Студенти радянської України 1920–1930-х років: практики повсякденності та конфлікти ідентифікації: монографія/О.Рябченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 456 с.
3. Лаврут О. Організація харчування студентів УСРР у 20-ті роки ХХ ст. // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць. – К., 2010. – Випуск 32 – С. 68-76.
4. Рогова О. Технологія організації самостійної роботи студентів // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна технологія на сучасному етапі». – Луцьк: Видання педагогічного інституту, 1995. – С. 15-17.
5. Рябченко О. Реконструкція студентської повсякденності 1920-х років: джерельні пріоритети // Історіографічні дослідження в Україні. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2008. – Вип.19. – С. 378-392.
6. Рябченко О. Назв. праця.
7. Прилуцький В. Назв. праця.
8. Прилуцький В. Назв. праця.
9. Лаврут О. Назв. праця.
10. Рогова О. Назв. праця.
11. Рябченко О. Назв. праця.

REFERENCES

1. Prilutsky V., (2008), «Material living conditions of life of students of Soviet Ukraine 1920», Ukrainian Historical Journal, Kyiv, p. 86-101.
2. Ryabchenko A., (2012), «Students of the Soviet Ukraine 1920-1930's: everyday practices and conflicts of identity: a monograph», Kharkiv National Academy of Municipal Economy. Kharkiv, 456 p.
3. Lavrut O., (2010), «Organization of supply students of the Ukrainian SSR in the 20-s years of XX century, Gileya: scientific journal»: Collection of scientific works, Kyiv, p. 68-76.
4. Rogova A., (1995), «Technology organization of independent student work», Proceedings of international scientific conference «Pedagogical technology at the present stage.», edition Pedagogical Institute, Lutsk, p. 15-17.
5. Ryabchenko O., (2008), «Reconstruction of the students in daily life of the 1920s: the source Priorities», Historical Research in Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine, Kyiv, p. 378-392.
6. Ryabchenko O. Named the labor.
7. Prilutsky V. Named the labor.
8. Prilutsky V. Named the labor.
9. Lavrut O. Named the labor.
10. Rogova A. Named the labor.
11. Ryabchenko O. Named the labor.

Дубровский П.С., Юрченко А.И. СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ И БЫТ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ УССР 20-30-х гг. ХХ ст.

Межвоенный период был тяжелым эпизодом жизни украинского народа. Период нестабильности и нищеты во всех сферах жизни. Людям пришлось приспособливаться к новым порядкам и законам, это довольно сильно затрудняло нормальную жизнь населения. Тяжело жилось всем слоям населения без исключения. Со свержением самодержавия и принятием новых законов переориентация страны на индустриальное существование требовала большого количества образованных специалистов для работы на фабриках и заводах. Конечно стали появляться заведения где молодежь смогла получать высшее образование, что гарантировало ей устройство на работу в будущем. Именно положение студенческой молодежи и было исследовано в данной статье. Особое внимание уделяется изучению и анализу материально-бытовых условий и социальному обеспечению молодежи которая училась в высших учебных заведениях. Во время работы над статьей было сопоставлены обещанные студентам условия проживания и обучения с настоящим положением студенческого быта. Также были

Випуск 36

проанализированы основные проблемы и трудности, постигшие молодежь во время учебы в вузе. Раскрыты главные факторы, которые делали невозможным нормальное существование студентов. Также нами было рассмотрено несколько работ по нашей теме, с помощью которых мы сумели проанализировать эволюцию знаний ученых и историков из года в год по нашей теме.

Ключевые слова: *молодежь, студенчество, вузы, материально-бытовые условия, социальное обеспечение, общежития, санитарные условия.*

Dubrovs'kij P.S. Yurchenko A.I. SOCIAL WELFARE AND EVERYDAY LIFE STUDENTS YOUTH USSR 20-30S YEARS OF XX CENTURY.

Interwar period was a difficult episode in the life of the Ukrainian people. The period of instability and poverty in all spheres of life. People are had to adapt to new order and the laws, it is quite hampered the normal life of the population. Hard to lived all segments of the population without exception. With the overthrow of the autocracy and the adoption of new laws reorientation of the country on industrial the existence demanded a large the number of educated specialists to work in factories and plants. Of course began to appear establishments where youth could get a higher education, that guaranteed device to work in future. This is position of student youth been investigated in the filed article. Particular attention is paid to the study and analysis of the material living conditions and social welfare of young people who studied in higher education institutions. While working on the article was compared promised students living conditions and learning a real the situation of student life. Also analyzed the main problems and difficulties encountered by young people while studying at university. Reveals the main factors that prevented a normal existence students. We also examined several works on our topic, with the help of which we were able to analyze the evolution of the knowledge of scientists and historians from year to year in relation to our topic.

Keywords: *youth, students, HEI, material conditions, social welfare, dormitories, sanitary conditions.*

Рецензент: Михайлюк В.П., доктор історичних наук, професор.

Стаття подана
9.04.2012